AD LYCURGI ORATIONEM IN LEOCRATEM.

H. VAN HERWERDEN

VIRO AMICISSIMO

A. H. G. P. VAN DEN ES

S. D. Q. P.

Parans editionem *Leocrateae* Neerlandicae maxime iuventutis in usum amanter a me, optime van den Es, qui et muneris et studiorum consortio coniunctissimus tecum vivo, tu petiisti, ut per ferias aestivas nobile illud antiquitatis Atticae monumentum diligenter perlegerem, eoque negotio peracto tecum communicarem, si quid reperissem, quod aut abs te aut ab aliis neglectum esse videretur. Ecce igitur nonnulla, quae fortasse proposito tuo poterunt inservire.

§ 1. *εἰ μὲν εἰσήγγειλα Λεωκράτη δικαίως καὶ κρίνω τὸν προδόντ' αὐτῶν καὶ τοὺς νεὼς καὶ τὰ ἕδη καὶ τὰ τεμένη καὶ τὰς ἐν τοῖς νόμοις θυσίας τὰς ὑπὸ τῶν ὑμετέρων προγόνων παραδεδομένας.* Deleatur turpe additamentum *ἐν τοῖς νόμοις* quod olim sciolus ad participium *παραδεδομένας* in margine adscripsisse videtur. Sequuntur haec (§ 2): *εὔχομαι γὰρ τῇ Ἀθηνᾷ — ἐμὲ μὲν ἄξιον ἐν τῇ τήμερον ἡμέρᾳ τῶν Λεωκράτους ἀδικημάτων κατήγορον ποιῆσαι, — ὑμᾶς δ' ὡς ὑπὲρ πατέρων καὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ πατρίδος καὶ ἱερῶν βουλευομένους, καὶ ἔχοντας ὑπὸ τῇ ψήφῳ τὸν προδότην ἁπάντων τούτων, ἀπαραιτήτους δικαστὰς καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον [γενέσθαι] τοῖς τὰ τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα παρανομοῦσιν.* Manifestum est ad *δικαστάς* mente repetendum esse praegressum

Infinitivum *ποιῆσαι*, et nihil opus esse novum addere verbum, quod et sententiam oneret, et periodi dissolvat harmoniam. Quare *γενέσθαι* eliminandum esse iudico.

Unam literam abiectam velim in his § 3 *Ἐβουλόμην δ' ἄν, ὦνδρες, ὥσπερ ὠφέλιμόν ἐςι τῇ πόλει εἶναι τοὺς κρίνοντας ἐν ταύτῃ τοὺς παρανομοῦντας, οὕτω καὶ φιλάνθρωπον κτέ.* Nimirum Graeca oratio erit: *τοὺς κρίνοντας ἐν αὐτῇ τοὺς παρανομοῦντας.*

Peccatum est a librariis contra Atticorum etymologiam initio § 10, ubi ita scribitur: *εὖ δ' ἴςε, ὦνδρες, ὅτι οὐ μόνον τοῦτον νῦν κολάσετε κατεψηφισμένοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωτέρους ἅπαντας ἐπ' ἀρετὴν προτρέψετε.* Requirit enim veterum consuetudo, ut rescribamus: *κολάσεσθε κατεψηφισμένοι κτέ.*

Repetenda est praepositio initio § 14 in his: *Δεῖ δ', ὦνδρες, μηδὲ ταῦτα λαθεῖν ὑμᾶς, ὅτι οὐχ ὅμοιός ἐςιν ἀγὼν περὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἰδιωτῶν.* Postulat enim sententia, ut legamus *περὶ τούτου καὶ περὶ τῶν ἄλλων* [1]. Praeterea reponatur: *μηδὲ τοῦτο λαθεῖν κτέ.*

Frequens est in MS. confusio praepositionum *ἐπί* et *εἰς*. Perspicuum est huic non illi locum esse in § 17 principio, ubi editur: *Λεωκράτης δὲ τούτων οὐδενὸς φροντίσας, συσκευασάμενος ἃ εἶχε χρήματα μετὰ τῶν οἰκετῶν ἐπὶ τὸν λέμβον κατεκόμισε, τῆς νεὼς ἤδη περὶ τὴν ἀκτὴν ἐξορμούσης.*

Aliquanto gravius laborant, quae sub finem eiusdem § in hunc modum leguntur: *οὐδὲ τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Σωτείρας ἀφορῶν καὶ προδιδοὺς ἐφοβήθη, οὓς αὐτίκα σώσοντας ἑαυτὸν ἐκ τῶν κινδύνων ἐπικαλεῖται.* Intelligam: *οὐδὲ τὴν ἀκρόπολιν — ἀφορῶν προδιδοὺς ἐφοβήθη κτέ.* i. e. *nec pertimuit, quum e longinquo proditam a se arcem respiceret.*

Duplici errore (§ 19) liberanda sunt verba: *πρῶτον μὲν τὰς τῶν γειτόνων καὶ τῶν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ κατοικούντων οἳ τοῦτον ἴσασιν ἐν τῷ πολέμῳ φυγόντα καὶ ἐκπλεύσαντ' Ἀθήνηθεν,*

---

[1]) Idem mendum tolle § 104. ubi legas, repetita praepositione: *ὥς' οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς αὐτῶν πατρίδος ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς Ἑλλάδος ὡς κοινῆς ἤθελον ἀποθνήσκειν.* Ibidem dele praepositionem *ἐν* ante *Μαραθῶνι*. Cf. epigramma § 109 extr.

ἔπειτα τῶν παραγενομένων εἰς Ῥόδον κτἑ. Nam corrigendum: οἳ *τουτουὶ* ἴσασιν et *ἔπειτα* δὲ τῶν κτἑ. [1]).

Nomen proprium abesse malim in his § 25: ἄξιον δ' ἐςὶν ἐφ' οἷς μέλλω λέγειν ἀγανακτῆσαι καὶ μισῆσαι τουτονὶ [Λεωκράτην], sin minus, inverso ordine scripsisset Λεωκράτη τουτονί, ut recte legitur v. c. § 39.

In eodem § bis medica manus adhibenda hisce: ὅτι ἐκ τῆς πατρίδος αὐτὰ (τὰ ἱερὰ scil.) κινήσας συμφεύγειν αὑτῷ, *ἐκλείποντα* τοὺς νεὼς καὶ τὴν χώραν ἣν κατεῖχεν, ἠξίωσε καὶ *ἱδρύσασθαι* ἐπὶ ξένης καὶ ἀλλοτρίας κτἑ. Quae verba sanissima erunt, ubi rescripseris *ἐκλιπόντα* et *ἱδρῦσθαι*, nam sic demum recte ex eodem verbo ἠξίωσε hic Infinitivus pendet cum altero συμφεύγειν.

§ 27: ἔπειτα τὸν προδόντα μὲν ἐν τῷ πολέμῳ, σιτηγήσαντα δὲ παρὰ τοὺς νόμους, μὴ φροντίσαντα δὲ μήθ' ἱερῶν μήτε πατρίδος μήτε νόμων, τοῦτον ἔχοντες ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ψήφῳ οὐκ ἀποκτενεῖτε καὶ παράδειγμα τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ποιήσετε; κτἑ. Verum videtur: τοῦτον ἔχοντες ὑπὸ τῇ ὑμετέρᾳ ψήφῳ; nisi quod praeterea dubito, an genuinum sit pronomen ὑμετέρᾳ, quo optime careas. Conferatur § 2 huius orationis: ὑμᾶς δ' ὡς ὑπὲρ πατέρων καὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ πατρίδος καὶ ἱερῶν βουλευομένους, καὶ *ἔχοντας ὑπὸ τῇ ψήφῳ* τὸν προδότην ἁπάντων τούτων ἀπαραιτήτους δικαςὰς (ποιῆσαι εὔχομαι τῇ Ἀθηνᾷ).

Articulum excidisse crediderim § 29: ὁ γὰρ *τὸν* πάντ' αὑτῷ συνειδότων ἔλεγχον φυγὼν ὡμολόγηκεν ἀληθῆ εἶναι τὰ εἰσηγγελμένα. Reponatur: ὁ γὰρ *τὸν τῶν* πάντ' αὑτῷ κτἑ. Codd. variant inter τὸν πάντων αὑτῷ et τῶν πάντων αὑτῷ. Scheibio debetur πάντ' [2]). In sqq. pro δημοτικόν cum Ernestio et Reiskio utique corrigendum δημοτικώτατον.

---

1) Eundem errorem castiga § 55: πρῶτον *μὲν* γὰρ — *ἔπειτα οὐ* μετὰ τῆς ἑταίρας κτἑ. Lege: *ἔπειτα* δ' *οὐ* μετὰ κτἑ.

2) Similiter § 50 extr., inserto articulo, scripserim: οὐκ ἰδίᾳ πολεμοῦντες ἀλλ' ὑπὲρ *τῆς* κοινῆς ἐλευθερίας προκινδυνεύοντες. Magis etiam manifestus est idem error § 51: ὥσπερ τοίνυν τοῖς εὐεργέταις μεγίςας τιμὰς ἀπονέμετε, οὕτω δίκαιον καὶ τοὺς τὴν πατρίδα καταισχύνοντας καὶ προδιδόντας *ταῖς* ἐσχάταις τιμωρίαις κολάζειν. Docent enim opposita *ταῖς*

Interpolatorem deprehendisse mihi videor in hisce (§ 34): *εἰ μὲν ὁμολογεῖ τὰν τῇ εἰσαγγελίᾳ ἀληθῆ καὶ ὅσια* (corruptum) *εἶναι, τί οὐ τῆς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίας τυγχάνει; εἰ δὲ μή φησι [ταῦτα ἀληθῆ εἶναι], τί οὐ παραδέδωκε τοὺς οἰκέτας καὶ τὰς θεραπαίνας;* Idem aut alius non abstinuit manum a § 36 extr.: *καί μοι λαβὲ τὸ ψήφισμα [γραμματεῦ] τὸ Ὑπερείδου καὶ ἀναγίγνωσκε.* Recte substantivum omissum videbis § 20 extr. § 23 extr. § 28 extr. § 80 extr. § 125 extr. § 129 extr. § 146 extr. Contra expungatur § 77 init. § 114 extr. et § 118 extr.

Perpensita quoque, quaeso, an elegans in paucis orator § 39 scribere potuerit in hunc modum: *καίτοι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὦνδρες, τίς οὐκ ἂν τὴν πόλιν ἠλέησεν, οὐ μόνον πολίτης ἀλλὰ καὶ ξένος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἐπιδεδημηκώς;* Si res mei esset arbitrii, una litura delerem languida ista *ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις*, quem pannum magistellus, ut opinor, non assuisset, si intellexisset *ἐπιδεδημηκώς* Attice vix differre ab *ἐπιδημῶν*; nisi quod Perfecto mora significatur diuturnior.

In § 40 video te in ora libri tui apposuisse signum interrogandi, ad haec verba: *ὁρᾶν δ' ἦν ἐπὶ μὲν τῶν θυρῶν γυναῖκας ἐλευθέρας περιφόβους κατεπτηχυίας καὶ πυνθανομένας κτέ.*, sublito vocabulo *περιφόβους*. Nempe te, opinor, non fugiebat illud vocabulum vicini *κατεπτηχυίας* interpretamentum esse. Quare fidenter id in nova quam paras editione expungas. Idem signum apposuisti corrupto vocabulo *ὁρωμένας*. Inter plurimas, quae prolatae sunt a viris doctis coniecturas, mihi quidem unice placet *ὀδυρομένας*.

Rectissime tu § 43 initio ante *ὅπλα* articulum inseris in his: *καὶ μήτε ὅπλα θέμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος μήτε τὸ σῶμα παρασχόντα τάξαι.* Scribis nempe *τὰ ὅπλα*. Vide tamen an admittenda sit crasis *θὦπλα*. Ita confusa erunt ΘΟΠΛΑ et ΟΠΛΑ, eamque causam esse suspicor, cur toties ante hoc ipsum substantivum articulus perierit. Alium tibi in Leo-

---

ἐσχάταις τιμωρίαις reponendum esse *τὰς μεγίστας τιμάς*. Contra articulus male abundat in § 128: *ἀσφαλέστερον γὰρ ἕκαστος ὑμῶν τὴν δικαίαν καὶ [τὴν] εὔορκον ψῆφον θήσεται.* Intelligitur enim unus idemque calculus.

cratea locum indicabo ubi idem vulnus eodem modo curandum est. Legimus enim § 77: *τίνα δ' ἂν τρόπον* ΟΠΛΑ *καταισχύνειέ τις μᾶλλον, ἢ εἰ λαβεῖν μὴ θέλει καὶ τοὺς πολεμίους ἀμύνασθαι.* Sed haud dubie reponendum ΘΟΠΛΑ i. e. *θὤπλα*, ut rectissime editur § 76 *ὑμῖν γὰρ ἔστιν ὅρκος — μήτε τὰ ἱερὰ ὅπλα καταισχυνεῖν μήτε τὴν τάξιν λείψειν κτέ.*

Uncinis significabo quae ab interpolatore profecta esse mihi persuadeo in his quae leguntur § 43, 44. *ὥστε, ὦνδρες, τὸν ἐν τοῖς τοιούτοις φόβοις καὶ τηλικούτοις κινδύνοις ἐγκαταλιπόντα τὴν πόλιν, καὶ μήτε θὤπλα θέμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος μήτε τὸ σῶμα παρασχόντα τάξαι τοῖς στρατηγοῖς, ἀλλὰ φυγόντα καὶ προδόντα τὴν τοῦ δήμου σωτηρίαν τίς ἂν ἢ δικαστὴς φιλόπολις καὶ εὐσεβεῖν βουλόμενος ψήφῳ ἀπολύσειεν ἢ ῥήτωρ κληθεὶς τῷ προδότῃ τῆς πόλεως βοηθήσειε, τὸν οὐδὲ συμπενθῆσαι τὰς τῆς πατρίδος συμφορὰς τολμήσαντα, οὐδὲ συμβεβλημένον οὐδὲν εἰς τὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ δήμου σωτηρίαν; καίτοι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οὐκ ἔστιν ἥτις ἡλικία οὐ παρέσχετο ἑαυτὴν [εἰς τὴν τῆς πόλεως σωτηρίαν], ὅθ' ἡ μὲν χώρα τὰ δένδρα συνεβάλλετο κτέ.* Ad *παρέσχετο ἑαυτήν* cogitando supple e praegressis *τάξαι τοῖς στρατηγοῖς.* Praeterea exspectaveram: *τῷ οὐδὲ συμπενθῆσαι — τολμήσαντι οὐδὲ συμβεβλημένῳ*, nam unde, quaeso, haec pendent nisi a verbo *βοηθήσειε*? Contra vereor, ne insiticia sint vocabula: *τῷ προδότῃ τῆς πόλεως.* Nihil igitur amplius requirerem in hac scriptura: — *ἢ (τίς) ῥήτωρ κληθεὶς βοηθήσειε τῷ οὐδὲ συμπενθῆσαι τὰς τῆς πατρίδος συμφορὰς τολμήσαντι, οὐδὲ συμβεβλημένῳ οὐδὲν εἰς τὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ δήμου σωτηρίαν; καίτοι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οὐκ ἔστιν ἥτις ἡλικία οὐ παρέσχεθ' ἑαυτήν, ὅθ' ἡ μὲν χώρα τὰ δένδρα συνεβάλλετο κτέ.*

Duo vocabula transponenda videntur in extrema § 58, ubi ita legimus: *ὥστ' ἂν μέν τι περὶ τούτων λέγῃ, οὐδ' ὑμᾶς ἐπιτρέψειν αὐτῷ νομίζω.* Diligenter perlectis, quae praecedunt, intelliges voculam *οὐδέ* iungendam esse cum *ἐπιτρέψειν*, non cum *ὑμᾶς*, itaque alterutro modo Lycurgum dedisse, aut *ὑμᾶς οὐδ' ἐπιτρέψειν* aut *οὐδ' ἐπιτρέψειν ὑμᾶς αὐτῷ νομίζω.*

Suspecta habeo, quae uncis circumdedi in praeclara illa sententia, quae initio § 61 sic scripta exstat: *ὥσπερ γὰρ ἀν-*

θρώπῳ ζῶντι μὲν ἐλπὶς ἐκ τοῦ κακῶς πρᾶξαι μεταπεσεῖν, τελευτήσαντι δὲ συναναιρεῖται πάντα δι' ὧν ἄν τις εὐδαιμονήσειεν, οὕτω καὶ περὶ τὰς πόλεις συμβαίνει πέρας ἔχειν τὴν ἀτυχίαν ὅταν ἀνάστατοι γένωνται. [εἰ γὰρ δεῖ τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν, πόλεώς ἐστι θάνατος ἀνάστατον γενέσθαι] τεκμήριον δὲ μέγιστον· ἡμῶν γὰρ ἡ πόλις κτέ. Ut enim taceam Graecum esse *τὸ ἀνάστατον γενέσθαι*, et Lycurgum, ne tam brevi intervallo bis eadem repeterentur, potius scripturum fuisse: *πόλεως τοῦτ' ἔστι θάνατος*, tanta inest ex mea quidem sententia huic additamento *ἀπειροκαλία*, ut vel hoc solo argumento oratori abiudicandum esse censeam. Tu, quaeso, etiam diligenter consideres, an vitio careant ipsa sequentia: *ἡμῶν γὰρ ἡ πόλις τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ τῶν τυράννων κατεδουλώθη, τὸ δ' ὕστερον ὑπὸ τῶν τριάκοντα· καὶ ἐκ τούτων ὅμως ἀμφοτέρων ἠλευθερώθημεν κτέ.* Omisi, quae interpolatori deberi acute tu perspexisti; sed num tu Graecum esse putas: *ἐλευθερωθῆναι ἐκ τυράννων?* Ego nullus dubito, quin praepositio *ἐκ* errore nata sit e praecedenti vocula *καί*. Legendum igitur: *καὶ τούτων ὅμως ἀμφοτέρων ἠλευθερώθημεν κτέ.* i. e. *et utrisque liberati sumus, tum tyrannis, tum XXX viris.*

Contra vocabulum periisse puto § 62 in verbis: *ὡς ἅπαξ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεσκάφη, τὸν αἰῶνα ἀοίκητός ἐστι.* Sermo est de urbe Troia, quae *ἅπαντα τὸν αἰῶν' ἀοίκητός ἐστιν.* Cf. § 7, § 106 et § 110 huius orationis.

Saepius peccatur uno eodemque errore in § 63 primum in his: *ὡς οὐδὲν ἂν παρ' ἕν' ἄνθρωπον ἐγένετο τούτων.* Intelligitur *τὸ ἀνάστατον γενέσθαι τὴν πατρίδα*, itaque corrigendum: *ὡς οὐδὲν ἂν — τοιοῦτον.* Mox scribitur: *εἰ μὲν γὰρ ὁμολογοῦσι τὴν πατρίδα αὐτὸν ἐκλιπεῖν, τοῦτο συγχωρήσαντες ὑμᾶς ἐάτωσαν διαγνῶναι περὶ τοῦ μεγέθους, εἰ δ' ὅλως μηδὲν τούτων πεποίηκεν, οὐ μανία δήπου τοῦτο λέγειν ὡς οὐδὲν ἂν γένηται παρὰ τοῦτον;* Quot verba tot menda. Ne longus sim, locus corrigendus mihi videtur in hunc modum: *εἰ μὲν γὰρ ὁμολογοῦσι τὴν πατρίδ' αὐτὸν ἐγκαταλιπεῖν, τοῦτο συγχωρήσαντες ὑμᾶς ἐώντων διαγνῶναι περὶ τοῦ μεγέθους * *, εἰ δ' ὅλως μηδὲν τοιοῦτο πεποίηκε, καὶ ὡς μανία δήπου τὸ λέγειν, ὡς οὐδὲν ἂν γένοιτο παρ' ἕνα τοιοῦτον. Si enim assentiuntur, patriam ab eo esse destitutam,*

hoc concedentes vestro iudicio permittant, ut de maleficii magnitudine feratis sententiam —, sin vero omnino nihil tale commisit, vel sic tamen mera profecto insania est perhibere, fieri non posse, ut eiusmodi quid per unum civem civitati accidat. In his utcunque restituendis accepi a te ἑώντων et τὸ λέγειν et παρ' ἕνα pro παρά, quae egregia emendatio est. Lacuna, quam indicavi, expleri poterit v. c. Genitivo τοῦ ἁμαρτήματος, cf. § 66: vel τοῦ ἀδικήματος; sed nescio, annon plura exciderint.

§ 67. καὶ οὐ τοῦτο λογιεῖσθ', εἰ εἷς ἐςι μόνος ἄνθρωπος, ἀλλ' εἰς τὸ πρᾶγμα. Fortasse: ἀλλ' εἰ ἀληθὲς τὸ πρᾶγμα. Minus lene fuerit: ἀλλ' εἰ τὸ πρᾶγμα (πεποίηκε) cl. § 90.

§ 70 extr. ἆρα γ' ὅμοιον τῷ φεύγοντι τὴν πατρίδα τεττάρων ἡμερῶν πλοῦν; Scribendum aut ὅμοιοι, ut iam ab aliis coniectum est, aut τῷ φεύγειν τὴν πατρίδα. Sequitur § 71 init. ἦ που ταχέως ἂν ἠνέσχετό τις ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν τοιοῦτον ἔργον. Immo vero τάχ' ἂν i. e. *fortasse*, quo adiecto augetur ironia.

Videsis, an, ducibus Graecitate et sana ratione, recte agnoverim interpolatorem in his, quae leguntur initio § 73: καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς νίκης οὐ τοὺν Σαλαμῖνι τρόπαιον ἀγαπήσαντες ἔςησαν, ἀλλ' ὅρους τοῖς βαρβάροις πήξαντες [τοὺς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος] καὶ τούτους κωλύσαντες μὴ ὑπερβαίνειν, συνθήκας ἐποιήσαντο μακρῷ μὲν πλοίῳ μὴ πλεῖν ἐντὸς Κυανέων καὶ Φασήλιδος, τοὺς δ' Ἕλληνας αὐτονόμους εἶναι κτὲ.

Similiter tria vocabula interpretamenti speciem prae se ferunt in § 79: τοὺς μὲν γὰρ ἀνθρώπους πολλοὶ ἤδη ἐξαπατήσαντες καὶ διαλαθόντες οὐ μόνον τῶν παρόντων κινδύνων ἀπελύθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἀθῷοι [τῶν ἀδικημάτων τούτων] εἰσίν. In vicinia obiter corrigas Πλαταιᾶσι pro ἐν Πλαταιαῖς.

§ 80 extr.: καὶ γὰρ παλαιῶν ὄντων τῶν τότε πεπραγμένων ὅμως συχνῶς ἔςιν ἐν τοῖς γεγραμμένοις ἰδεῖν τὴν ἐκείνων ἀρετήν. Malim καίπερ γὰρ κτὲ. cf. § 75 § 82 init. Οὕτω τοίνυν, ὦνδρες, ἐνέμειναν ἐν τούτῳ πάντες. Expungatur praepositio ἐν, quae sensu translato Graece omittitur. Graecum est ἐμμένειν ἐν τῇ χώρᾳ, sed τῷ ὅρκῳ, ταῖς σπονδαῖς cet. In eadem § τοὺς μὲν προγόνους ὑμῶν ἀποθνήσκειν τολμᾶν ὥςε μὴ

τὴν πόλιν ἀδοξεῖν, ὑμᾶς δὲ μὴ κολάζειν τοὺς καταισχύναντας αὐτήν. Oppositorum ratio postulat: *ὑμᾶς δὲ μηδὲ κολάζειν κτέ.* Similiter voculam necessariam intercidisse iudico § 83 *βούλομαι δὲ μικρὰ τῶν παλαιῶν ὑμῖν διελθεῖν κτέ.* Quasi nunc primum de veteribus narraturus sit! Corrige sodes, *βούλομαι δ' ἔτι μικρὰ κτέ.* At ne sic quidem locus persanatus est, nam ex ipsis sequentibus: *οἷς παραδείγμασι χρώμενοι καὶ περὶ τούτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων βέλτιον βουλεύσεσθε* luculenter apparet vocabula *τῶν παλαιῶν* non esse neutrius generis, sed masculini, et valere *τῶν προγόνων*, uti postmodo appellantur. Quare videndum, an simul rescribendum sit in hunc modum, *βούλομαι δ' ἔτι μίκρ' ἄττα περὶ τῶν παλαιῶν ὑμῖν διελθεῖν, οἷς παραδείγμασι χρώμενοι καὶ περὶ τούτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων βέλτιον βουλεύσεσθε.*

Interpolatorem *ἐπ' αὐτοφώρῳ* deprehendisse mihi videor initio § 84 in verbis: *Ἐπὶ Κόδρου γὰρ βασιλεύοντος Πελοποννησίοις γενομένης ἀφορίας [κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν] ἔδοξε στρατεύειν ἐπὶ τὴν πόλιν ἡμῶν καὶ ἡμῶν τοὺς προγόνους ἐξαναστήσαντας κατανείμασθαι τὴν χώραν.* Et mox ibidem: *ἀνελόντος δὲ τοῦ θεοῦ αὐτοῖς ὅτι τὴν πόλιν αἱρήσουσιν, ἐὰν μὴ τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων [Κόδρον] ἀποκτείνωσιν, ἐστράτευον ἐπὶ τὰς Ἀθήνας.* Et post pauca § 85: *οὕτως οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ὡς ἔοικε, καὶ τοὺς ἔξωθεν ἀνθρώπους εὔνους ἔχοντες διετέλουν. ἐμβαλόντων δὲ* (l. *δὴ*) *τῶν Πελοποννησίων τί ποιοῦσιν [οἱ πρόγονοι ἡμῶν], ἄνδρες δικασταί;* Quae verba statim excipiuntur hisce: *οὐ καταλιπόντες τὴν χώραν ὥσπερ Λεωκράτης ᾤχοντο κτέ.* sic, ni fallor, corrigendis: *οὐκ ἐγκαταλιπόντες τὴν χώραν κτέ.* Mox pro *θρεψαμένην* reponendum esse *θρέψασαν* iam monuit Hirschigius. Corrupta sunt etiam quae sequuntur: *ἀλλ' ὀλίγοι ὄντες κατακλεισθέντες ἐπολιορκοῦντο καὶ διεκαρτέρουν εἰς τὴν πατρίδα.* Intelligam: *ἀλλ' ὀλίγοι ὄντες κατακλῃσθέντες εἰς τὴν πατρίδα διεκαρτέρουν πολιορκούμενοι*, sed vereor, ne potius litura huic loco medendum sit ad hoc exemplum: *ἀλλ' ὀλίγοι ὄντες κατακλῃσθέντες [ἐπολιορκοῦντο καὶ] διεκαρτέρουν εἰς τὴν πατρίδα.* Quorum verborum ne tria ultima quidem an genuina sint satis mihi constat.

In § 86 curae tuae atque sagacitati commendo verbum *προσέχειν* in his: *φασὶ γοῦν τὸν Κόδρον παραγγείλαντα τοῖς*

Ἀθηναίοις *προσέχειν*, ὅταν τελευτήσῃ τὸν βίον. Codrus Atheniensibus imperasse mihi videtur ut se mortuo obitum suum *nuntiarent* Peloponnesiis, quippe qui, ubi oraculi eventum rescivissent, haud dubie castra moturi essent. Ego tamen, quid lateat, non reperio.

Non magis possum acquiescere in vulgata scriptura § 87 init. τὸν δὲ περιλελειμμένον παροξυνθέντα τῷ Κόδρῳ καὶ νομίσαντα πτωχὸν εἶναι, σπασάμενον τὸ ξίφος ἀποκτεῖναι *τὸν Κόδρον*. Nam est in repetendo sine vi eodem substantivo nescio quid puerile, quod disertum oratorem dedeceat. Quis nostrum in tali sententia non dedisset σπασάμενον τὸ ξίφος ἀποκτεῖναι *αὐτόν*. Et ita dederat, ni fallor, olim Lycurgus, sed inepta magistellorum planissima quaeque explicandi libido cum innumeris aliis hunc quoque locum pessumdedit. Idem aut alius interpolator grassatus est § 89 in his: μονώτατος δ' ἂν προσηκόντως ἐξορισθείη τῆς χώρας ἣν ἐγκαταλιπὼν [τοῖς πολεμίοις] ᾤχετο. Idem emblema iam aliis locis perite tu sustulisti; hic locus tuam videtur fugisse diligentiam.

Vix quidquam est in re grammatica quod difficilius sciolorum πολυπραγμοσύνην effugiat quam *ellipticae* quae vocantur locutiones. Sic v. c. initio § 92 solitam labem passa sunt haec: οἱ γὰρ θεοὶ οὐδὲν πρότερον [ποιοῦσιν] ἢ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων τὴν διάνοιαν παράγουσιν. Peius a sciolo expleta sunt priora verba § 129: πᾶσιν ἐπίσημον ἐποίησαν ὅτι οὐδ' αἱ παρὰ τῶν θεῶν ἐπικουρίαι τοῖς προδόταις βοηθοῦσιν, εἰκότως οὐδὲν γὰρ πρότερον [ἀδικοῦσιν] ἢ περὶ τοὺς θεοὺς ἀσεβοῦσι, τῶν πατρίων νομίμων αὐτοὺς ἀποστεροῦντες. Felicius evasit § 33: *οὐδὲν ἕτερον* ἢ *φοβούμενος*, μὴ ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκίας οἵ τ' ἐξελέγχοντες τῷ ἔργῳ καὶ ὁ ἐξελεγχόμενος γένηται.

Transponenda sunt duo vocabula vicina § 96 extr. in his: τοὺς δὲ ταχεῖαν τὴν ἀποχώρησιν ποιησαμένους καὶ τοὺς ἑαυτῶν γονέας *ἅπαντας ἐγκαταλιπόντας* ἀπολέσθαι. Sententia loci imperiose postulat, ut in editione tua reponas: — τοὺς ἑαυτῶν γονέας *ἐγκαταλιπόντας*, *ἅπαντας* ἀπολέσθαι.

Levis corruptela tollenda § 99: μεγάλου δὲ στρατοπέδου μέλλοντος *αὐτοῖς* εἰσβάλλειν εἰς τὴν χώραν, εἰς Δελφοὺς ἰὼν ἠρώτα. Corrigatur *αὐτῷ* i. e. τῷ Ἐρεχθεῖ. Statim sequuntur

haec: *τί ποιῶν ἂν νίκην λάβοι παρὰ τῶν πολεμίων. χρήσαντος δ' αὐτῷ τοῦ θεοῦ, τὴν θυγατέρ' εἰ θύσειε πρὸ τοῦ συμβαλεῖν τὼ ϛρατοπέδω.* Num tibi post haec addenda videntur vocabula: *κρατήσειν τῶν πολεμίων*, quae post *ϛρατοπέδω* leguntur in codicibus? At alia restat, (non creatur hac, quam proposui, litura) difficultas in sequentibus: *ὁ δὲ τῷ θεῷ πειθόμενος τοῦτ' ἔπραξε καὶ τοὺς ἐπιϛρατευομένους ἐκ τῆς χώρας ἐξέβαλε*, in quibus non intelligo cur additae sint voculae *ὁ δὲ*, quae multo melius abbessent, nisi simul statuamus nonnulla excidisse post *τὼ ϛρατοπέδω*. Locus igitur in hunc modum videtur constituendus: — *χρήσαντος δ' αὐτῷ τοῦ θεοῦ, τὴν θυγατέρα εἰ θύσειε πρὸ τοῦ συμβαλεῖν τὼ ϛρατοπέδω* * * * *, *ὁ δὲ τῷ θεῷ πειθόμενος κτέ.*

§ 101 *Ταῦτ' ὦνδρες τοὺς πατέρας ἡμῶν ἐπαίδευε.* Quod h. l. post longissimam *ῥῆσιν* omittitur nomen Euripidis argumento est, ipsos versus postmodo a Grammaticis suppletos esse, ab ipso autem oratore e libello recitatos fuisse non orationi suae adscriptos.

Pronomen demonstrativum e fuga revocetur § 102: *οὕτω γὰρ ὑπέλαβον ὑμῶν οἱ πατέρες σπουδαῖον εἶναι ποιητήν, ὥϛε νόμον ἔθεντο καθ' ἑκάϛην πεντετηρίδα μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν ῥαψῳδεῖσθαι τἄπη κτέ.* Lego: *τούτου* (Homeri) *μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν κτέ.* Possis quoque *τὰ τούτου ἔπη*, verum illud praetulerim.

§ 105 non hercle iniuria haerere mihi videris in verbis: *ὥϛε τοῖς ἀνδρειοτάτοις Λακεδαιμονίοις ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις πολεμοῦσι πρὸς Μεσσηνίους ἀνεῖλεν ὁ θεὸς παρ' ἡμῶν ἡγεμόνα λαβεῖν καὶ νικήσειν τοὺς ἐναντίους.* Unice verum esse arbitror: *ἡγεμόνα λαβόντας νικήσειν.*

Confusae sunt duae praepositiones, quae saepissime confunduntur in § 107, ubi editur: *νομίζοντες οὕτως ἂν αὐτοὺς μάλιϛα πρὸ τῆς πατρίδος ἐθέλειν ἀποθνήσκειν.* Graecum est: *μάλιϛ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος κτέ.*

Proponam tibi tres correctiunculas in versibus Tyrtaei. Leve est vs. 3 male edi: *τὴν δ' αὐτοῦ προλιπόντα πόλιν*, ubi sententia postulat *αὑτοῦ*; paulo minus levem errorem peperit ignoratum a librariis digamma Aeolicum vs. 8 *χρημοσύνῃ τ' εἴκων καὶ ϛυγερῇ πενίῃ.* Facile corriges, nam verum est:

χρημοσύνῃ Fείκων κτέ. Vs. 19 sq. iam alibi significavi scribendos esse in hunc modum:

τοὺς δὲ παλαιοτέρους, ὧν οὐκέτι γούνατ' ἐλαφρά,
μὴ καταλείποντες φεύγετε Fέργ' Ἄρεος.

Codd. variant inter (τοὺς) γεραιούς et γηραιούς. Scheibius edidit e Bergkii coniectura τοὺς γεραρούς, quod vix sensum praebet, et misere languet. Tandem vs. 26 scribatur: αἰσχρὰ τά τ' ὀφθαλμοῖς καὶ νεμεσητὰ Fιδεῖν pro vulgata lectione: καὶ νεμεσητὸν ἰδεῖν.

§ 108 οἱ μὲν γὰρ πρόγονοι τοὺς βαρβάρους ἐνίκησαν. Scribendum aut: οἱ μὲν γὰρ (ἡμέτεροι) πρόγονοι aut: οἱ μὲν γὰρ πρόγονοι (ἡμῶν) Cf. § 85 et § 109. In vicinia perperam editur: ταῖς μὲν τύχαις οὐχ ὁμοίως ἐχρήσαντο, quamvis certum sit Lycurgum scripsisse ὁμοίαις, ut iam Bekkerum, sed hucusque frustra, monuisse video. Mox § 110 corrigatur μέγα (pro μεγάλα) βλάψετε, uti recte legitur § 66. § 112: καὶ τούτων ληφθέντων καὶ εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀποτεθέντων ὑπὸ τῶν τοῦ Φρυνίχου φίλων. Verbum ἀποτιθέναι, hac in re apud seriores non infrequens, subdubito an ferri possit apud Lycurgum. Ex veterum consuetudine exspectaveram: καὶ εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαχθέντων κτέ.

In plurima confusione praepositionum περὶ et ὑπέρ addubito, num recte scribatur § 114 initio: ἐὰν ἀπολογῶνταί τινες περὶ τοῦ τετελευτηκότος.

Certius est § 116 turpi additamento liberanda esse verba: καὶ τοσοῦτον ἔσεσθέ γε τῶν προγόνων χείρους, ὅσον ἐκεῖνοι μὲν τοὺς λόγῳ μόνον (l. μόνῳ cl. § 122 et § 123) τῷ προδότῃ βοηθήσαντας ταῖς ἐσχάταις τιμωρίαις μετῆλθον, ὑμεῖς δ' αὐτὸν τὸν ἔργῳ [καὶ οὐ λόγῳ] τὸν δῆμον ἐγκαταλιπόντα ὡς οὐδὲν ἀδικοῦντ' ἀφήσετε; Similiter corrigatur § 123; ὁπότε γὰρ ἐκεῖνοι ἀνάςατον τὴν πόλιν οὖσαν τὸν λόγῳ μόνῳ προδιδόντα οὕτως ἀπέκτειναν, τί ὑμᾶς προσήκει τὸν ἔργῳ [καὶ οὐ λόγῳ] τὴν οἰκουμένην ἐκλιπόντα (lege ἐγκαταλιπόντα) ποιῆσαι; Salvus evasit locus § 104: οὐ γὰρ λόγῳ τὴν ἀρετὴν ἐπετήδευον, ἀλλ' ἔργῳ πᾶσιν ἐπεδείκνυντο. Novum emblema odorari mihi videor § 118 in his: καί μοι λαβὲ πρῶτον μὲν τὸ ψήφισμα καθ' ὃ ἡ εἰκὼν τοῦ Ἱππάρχου [τοῦ προδότου] ἐξ ἀκροπόλεως καθῃρέθη κτέ. Praeterea malim ἐκ πόλεως. Sequitur: ἔπειτα

τῆς ςήλης τὸ ὑπόγραμμα καὶ τοὺς ὕςερον προσαναγραφέντας προδότας εἰς ταύτην τὴν ςήλην. Malim εἰς τὴν αὐτὴν ςήλην, quamquam, quod vulgatur, ferri posse non nego. Quid, si vocabula εἰς ταύτην τὴν ςήλην non a Lycurgo, sed ab interprete profecta esse dicamus? Omissa certe nemo requirat.

§ 130 τίς γὰρ ὁρῶν θανάτῳ ζημιούμενον τὸν προδότην ἐν τοῖς κινδύνοις ἐκλείψει τὴν πατρίδα. Vix opus erit, ut te admoneam verum esse: ἐν τοῖς κινδύνοις ἐγκαταλείψει τὴν πατρίδα. Conferas, si tanti est, e plurimis locis similibus huius orationis § 43: ὥςε, ὦνδρες, τὸν ἐν τοῖς τοιούτοις φόβοις καὶ τηλικούτοις κινδύνοις καὶ τοσαύτῃ αἰσχύνῃ ἐγκαταλιπόντα τὴν πόλιν κτέ. Articulum obiter restituas in sqq. § 130: ἢ τίς παρὰ τὸ συμφέρον τῆς πόλεως φιλοψυχήσει εἰδὼς ἐπικειμένην (sic enim iure repositurus es pro ὑποκειμένην) αὐτῷ ταύτην (τὴν) τιμωρίαν.

Locus § 131, duplici mendo affectus, facillimo negotio restituetur in integrum: Τοσούτῳ δ' ἂν δικαιότερον οὗτος ἀποθάνοι τῶν ἐκ τῶν ςρατοπέδων φυγόντων (ita recte daturus es pro φευγόντων), ὅσον οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν ἥκουσιν ὡς ὑπὲρ ταύτης μαχούμενοι ἢ κοινῇ μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν συνατυχοῦντες, οὑτοσὶ δὲ κτέ. Neminem, praesertim monitum, fugere potest, Lycurgum dedisse: — μαχούμενοι ἢ κοινῇ μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν συνατυχήσοντες.

Pronomen excidisse videtur § 134: οἱ τῶν μὲν ἀγαθῶν τῆς πόλεως μεθέξουσιν, ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις οὐδὲ βοηθείας ἀξιώσουσι. καίτοι τὸν κτέ. Lege: ἀξιώσουσιν αὐτήν. καίτοι κτέ.

Verbum ἱεροσυλεῖν suapte natura absolute poni debet, quare mendi suspectum habeo § 136, ubi iungitur cum obiecto. Scribitur enim sic: — οὗ τὴν χαλκῆν εἰκόν' ἔκδοτον κατέλιπε τοῖς πολεμίοις ἐν τῷ τοῦ Διὸς τοῦ Σωτῆρος ἱεροσυλῆσαι καὶ αἰκίσασθαι. At nullo negotio lenissima mutatione Lycurgo reddi poterit: ἐν τῷ τοῦ Διὸς τοῦ Σωτῆρος ἱερῷ συλῆσαι καὶ αἰκίσασθαι. Citatur tamen nostro loco locus similis Demosthenis LVII. 64, quem ruri haec scribenti mihi ad manum non esse doleo. Sequiores recentiorisque aetatis scriptores in hac quaestione nihil moror. Tu in hanc rem, quaeso, diligentius inquirito.

§ 143: *καὶ ἐπικαλεῖται τοὺς θεοὺς σώσοντας αὑτὸν ἐκ τῶν κινδύνων.* Imo vero *ὡς σώσοντας αὑτὸν κτέ.*

§ 145: *ὅταν ὁ ἐγκαταλιπὼν τὴν πόλιν καὶ φυγὴν αὑτὸς ἑαυτοῦ καταγνοὺς καὶ οἰκήσας ἐν Μεγάροις ἐπὶ προςάτου πλείω πέντ' ἢ ἓξ ἔτη ἐν τῇ χώρᾳ κἂν τῇ πόλει ἀναςρέφηται.* Si hunc locum solum per se spectas non improbabiliter tu corrigis *πλεῖν ἢ ἓξ ἔτη*, deleto *πέντε*. At inspecta § 44 huius orationis, ubi legimus: *καὶ ᾤκει ἐν Μεγάροις πλεῖν* (nam ita recte tu corrigis pro *πλείω*) *ἢ πέντ' ἔτη προςάτην νέμων* (ita tu legis pro *ἔχων*) *Μεγαρέα κτέ.*, videbis etiam eo, quem tractamus, loco rescribendum esse: *πλεῖν ἢ πέντ' ἔτη ἐν τῇ χώρᾳ κτέ.* De eadem re mentio fit § 56, quem locum aliquanto emendatiorem, quam vulgo fertur, apponam: *πρὸς δὲ τούτοις τί προσῆκεν ἐν Μεγάροις ὄντ' Ἀθηναῖον ὡς ἔμπορον πέντ' ἔτη μετοικεῖν.* Vulgo editur *τὸν Ἀθηναῖον* et *κατοικεῖν*, quorum illud ex mea, hoc ex Hirschigii, quam recte tu probas, coniectura mutavi.

Finem huic commentariolo imponam tentando loco corruptissimo, qui inchoat § 51, *καὶ δι' ἃ οὐκ ἀλόγως ἐπετήδευον, ἐπίςασθε, ὦ Ἀθηναῖοι, μόνοι τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τιμᾶν.* Traditae scripturae vestigiis presse insistens, conieci: *καὶ νὴ Δία ταῦτ' οὐκ ἀλόγως γ' ἐπετήδευον, ἐπεὶ ἐπίςασθε, ὦνδρες Ἀθηναῖοι, μόνοι τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τιμᾶν.*

Haec erant fere, vir amicissime! quae ex tumultuarii huiusce studii fructibus mihi quidem non prorsus indigna videbantur, ut cum Graece eruditis et tecum imprimis communicarem. Tu vero, qui totus es in Lycurgo, si quid erit in his meis adnotatiunculis veri, a falsis id facili negotio distingues. De singulis autem, nisi aliter tibi fuerit visum, post ferias aestivas iucundo colloquio coram disputare nobis licebit. Vale!

Scribebam ruri in pago Beetsterzwaag,
Nonis Iuliis a. MDCCCLXI.